

Befaring ved lokaliteter i Svelvik og Sande 13.6.12.

Rapport ved Cathrine Stangebye Engebretsen 26.06.12.

Deltagere;

Rune Frøiland (Sande kommune)
Anne Synnøve Horten (Svelvik kommune)
Eirin Bråten Nygård (Svelvik kommune)
Cathrine Stangebye Engebretsen (KulturArv, Vestfold fylkeskommune)
Karete Furuholmen (nyinnflyttet i Sandvika)
Reidar Johnsen (lokalkjent)
Reidar Korneliusen (lokalkjent)
Grete Holm (lokalkjent)
Runi Langum (lokalkjent/studieringen "Haugtussene")
Anne Marit Werner (lokalkjent/studieringen "Haugtussene")
Gabor Sarmon (lokalkjent)

Befaringen ble gjennomført etter initiativ fra Svelvik og Sande kommune. Kommunene ønsket å belyse karakter, omfang og betydninger ved fornminnene i området som strekker seg fra Berger inn i Sande kommune. Målet for befaringen ble for KulturArv å foreta en samlet faglig vurdering om hvordan kommunene bør og kan håndtere fornminnene.

Oppsummering:

Gruppen besøkte åtte områder med identifiserte fornminner; røyser og hule. I tillegg ble det presentert funn av gjenstander og referert fra to rapporter fra utgravninger (Hovet og Sandvika). Funn av gjenstander og hulen kommenteres ikke videre i denne befaringsrapporten.

Gravrøyser fra bronsealder, KulturArvs vurdering av karakter og betydning:

Følgende lokaliteter ble befart;

9618	Mørkassel østre	Arkeologisk minne	Gravminne	Sande i Vestfold
9619	Vammenåsen	Arkeologisk minne	Gravminne	Sande i Vestfold
19454	Mørkassel østre	Arkeologisk minne	Gravminne	Sande i Vestfold
53029	Dyrdal	Arkeologisk minne	Gravfelt	Svelvik i Vestfold
62836	Leinaåsen	Arkeologisk minne	Gravfelt	Sande i Vestfold
74919	Dyrdal	Arkeologisk minne	Gravminne	Sande i Vestfold
74920	Dyrdal	Arkeologisk minne	Gravminne	Svelvik i Vestfold
77232	Dyrdal	Arkeologisk minne	Gravminne	Sande i Vestfold

Et særlig viktig aspekt ved gravrøysene langs den befarte kystlinjen fra Berger til Vammenåsen i Sande, er det landskapet de ligger i. Røysene ligger på særlig fine utsiktspunkt, med den samme sikten mot fjorden og havet som de har hatt gjennom tre tusen

år. Landskapskonteksten er med andre ord særlig intakt og levende for disse kulturminnene i kontrast til mange andre bronsealderrøysler der landheving har frakoblet den engang direkte sammenhengen til vannet. Fornminnekategorien gravrøysler fra bronsealder har vært plassert som ruvende monumenter på høyder og svaberg i kystlandskap. Røysene markerer graver fra eldre bronsealder ca 1800 – 1100 f.Kr.

Bronsealderens røysler er ladet med symbolikk som henspiller på “dødens reise” mellom himmel og hav i bronsealder. Åsrøyskikken har vært tolket som en ideologi hos nomadiske kystbønder der vandring med dyra og mobilitet til lands og til vanns kom til uttrykk gjennom byggingen av store åsrøysler. I røysene ble det bygget kammer av flate steinheller for å verne kroppen til den døde lagt på dekker av strandsand, småstein eller heller. Røysene er mange steder bygget av vannrullet strandstein båret opp fra vannkanten. Tilknytningen til det maritime understrekes ved at de lå svært synlige fra vannet og forbindes med forflytning og reise.

Kulturarvs vurdering av sikring- og tiltaksbehov:

Steinrøysene er generelt en særlig utsatt fornminnekategori. De største truslene utgjøres av menneskelig aktivitet, nærmere bestemt innebærer dette ofte fjerning av stein og for eksempel etablering av bålplasser i nærheten av kulturminnene.

Kulturminnene i det befarte området er spesielt utsatt som følge av at de i dag ligger i hyttebebyggelse. Røysene er alle i varierende redusert forfatning da det gjennom mange år er tatt stein fra gravhaugene til murer og andre bygningsmessige tiltak. Det ble under befaringen også observert ytterligere reduksjon og skade påført fornminnene i løpet av de senere år. Til og med mellom Kulturarvs to befaringer våren 2012 (15.5-13.6) ble det observert endringer. På grunn av menneskelig aktivitet vurderes sikringsbehovet som akutt.

Utbedring av allerede oppståtte skader kan iverksettes. Dette vil VFK kunne søke midler om fra Riksantikvaren. Prioritering står RA for. Ved eventuell bevilgning av midler fra RA er det Kulturhistorisk museum som vil utføre sikringsinngrep og restaurering.

I dette tilfellet vurderes det som viktigst å stoppe reduseringen av kulturminnene. Både informasjonstiltak og fysiske tiltak kan tenkes iverksatt for å snu utviklingen. I første rekke bør grunneiere og hytteeiere kontaktes og gjøres oppmerksom på hvilke retningslinjer som gjelder i forhold til kulturminnene. Grunneiere kan videre oppfordres til å ivareta enkel vegetasjonsskjøtsel på røysene for å hindre gjengroing.

Små infoskilt bør også settes opp ved flere av lokalitetene. Tekst på skiltet informerer om at det er et fredet kulturminne på stedet og at fjerning av stein fra kulturminnet og bålbrenning i sikringssonen er forbudt.

Det anbefales at det også iverksettes skjøtselstiltak for å sikre røysene. På alle røysler bortsett fra den på Vammenhøyden (ID9619) vokser det trær i røysene. Tilgroing med trær i steinrøysene medfører fare for rotvelt som kan resultere i betydelige skader på kulturminnene. Vegetasjonen skjuler og til dels skjemma også kulturminnene. Trærne bør felles, og vegetasjon rundt røysene bør ryddes under faglig veiledning fra Kulturarv, VFK.

Kulturarv foreslår at Svelvik og Sande kommune prioriterer midler/egne ressurser til rydding og hogst på samtlige røyslokaliteter. Det kan settes opp en prioriteringsliste om man ikke ønsker å iverksette alle tiltak under ett. Flere lokaliteter enn de som ble befart 13.6 bør trolig også vurderes. Hogst og rydding skal foretas under faglig veiledning fra Fylkeskommunen.

Det kan vurderes om noen av fornminnene kan gjøres tilgjengelige og dermed bidra til kunnskap, bevisstgjøring og vekke nysgjerrighet. Kulturarv oppfordrer Svelvik kommune til å formidle fornminnene sammen med Fossekleiva og kulturmiljøet for øvrig på Berger. En utstilling om bronsealder kan fint etableres også uten funngjenstander.

Fra tidligere befaring i Sande kommune 15.06.12.

Gravrøysen på Kverntangen; ID12933, 31443, 9623 og 74921. Her kan det igangsettes skjøtsel. Kulturminnene ligger i turterreng med nærhet til idrettsanlegg, skole og boligstrøk. Turterreng vil trolig få økende pågang i årene som kommer. Flere av røysene er delvis skadet av trær, og svært utsatt for vindfall. Røys 9623 har forholdsvis ny rotvelt.

Sande kommune ved Erik Hesby er forespurt av Kulturarv om kommunen kan stå for hogst ved røysene og nødvendige siktlinjer til sti/vei høst 2012. Kulturarv har ikke midler til dette selv i 2012.

Øvrige kulturminner befart er til vurdering for oppfølging hos kulturarv. Sikringsmidler er ikke tilgjengelig i 2012. Kulturarv vurderer en skiltløsning for gravrøys på Hovet ID 74919, og andre røysen i Sande og Svelvik kommuner for å sikre disse ved økt oppmerksomhet.